

Maarten Schunselaar

Hoog van de Toren

Naar een herwaardering van de stem van het volk

Tijdens de onlangs gehouden Kossmannlezing gaf spreker Bruce Kuklick blijk van een groot vertrouwen in het volksoordeel over leiderschap. Naar aanleiding hiervan verkent redactielid Maarten Schunselaar een mogelijkheid voor het huidig politiek systeem in Nederland.

Historici zijn niet in staat om een waardevol oordeel over politiek leiderschap te vellen. Althans, dat beweerde Bruce Kuklick tijdens de Kossmannlezing, getiteld *The Good Ruler*, die op 15 februari van dit jaar plaatsvond in Groningen. De huidige *Nichols professor of American History* aan de universiteit van Pennsylvania vertelde onder meer dat het in de Verenigde Staten een terugkerend gebruik is om de Amerikaanse presidenten te rangschikken op basis van verdienste. Een aantal historici en politicologen wordt dan gevraagd om een top 10 van de meest én minst succesvolle presidenten op te stellen. Zelf heeft Kuklick meerdere malen aan deze, soort van wetenschappelijke variant op *Ranking the stars*¹ meegewerkt. De uitslag van deze verkiezingen liet echter telkens zien dat van de experts geen unanieme uitspraak kon worden verwacht.²

Een eenduidige beoordeling wordt onmogelijk gemaakt, omdat historici het regeringsbeleid van de afzonderlijke presidenten verschillend interpreteren. Kuklick wijt deze meningsverschillen aan de invloed van de persoonlijke politieke voorkeur op het oordeel van de respondenten. De lijstjes die ze inleveren geven daarmee blijk van subjectiviteit en de onderlinge verschillen ondermijnen zo de geloofwaardigheid van de resultaten. Daarnaast stoort Kuklick zich aan de vaak gebruikte 'wat als'-redenering ter onderbouwing van een oordeel. John F. Kennedy bijvoorbeeld, ontleent zijn hoge notering onder andere aan de overtuiging, dat als hij niet was vermoord, de Vietnamoorlog niet zo desastreus zou zijn verlopen.

1 <http://www.bnn.nl/page/rankingthestars>.

2 Voor meer informatie over deze *rankings*: http://en.wikipedia.org/wiki/Historical_rankings_of_United_States_Presidents.

De waarderingen van historici zijn dus niet betrouwbaar genoeg om het succes van een presidentschap te meten, concludeert Kuklick. In zijn boek *The Good Ruler. From Herbert Hoover to Richard Nixon*, dat in 1988 verscheen, komt hij met een meer deugdelijke maatstaf naar voren: niet in de beleidslijn van de Amerikaanse presidenten, maar in de emotionele respons van de Amerikaanse bevolking op haar leiders, ligt de sleutel tot het meten van succes van een regeerperiode. Kuklick betoogt dat goed leiderschap afhankelijk is van de mate waarin de president weet in te spelen op de ideeën en verlangens die binnen de samenleving bestaan. In zijn ogen is een goede leider de personificatie van de gevoelens van de gehele bevolking.

Aan de hand van dit 'expressieve leiderschap' presenteert Kuklick de politiek als een continue, gemeenschappelijke emotionele ervaring, waarbinnen de gevoelens van de massa ten grondslag aan politiek gedrag liggen. De populariteit onder de bevolking geeft zo een goede indicatie van het succes van de leider. Historici zouden daarom rekening moeten houden met de contemporaine beoordeling bij het waarderen van presidentieel leiderschap, in plaats van op hun eigen oordeel te vertrouwen, meent Kuklick. Hij beseft dat, door de mening van het volk boven die van de geleerde elite te plaatsen, deze visie soms moeilijk te accepteren zal zijn: *'historians have faith in the electorate only when it shows the good sense to agree with them'*.

Mocht een historicus Kuklicks advies ter harte nemen, dan zijn er voldoende bronnen om de populariteit van de president te meten: verkiezingsuitslagen uiteraard, en opiniepeilingen, maar ook bumperstickers en brieven geadresseerd aan het Witte Huis komen in aanmerking. Er kan natuurlijk een en ander worden aangemerkt op Kuklicks stelling. Met de sterke nadruk op de populariteit onder de bevolking als bepalende factor voor succes, gaat Kuklick wellicht iets te ver. Leiderschap is meer dan populariteit en populariteit alleen is geen garantie voor een succesvolle uitvoering van beleid. Het electoraat is bovendien nooit unaniem in zijn oordeel, en zelfs unanimiteit staat niet gelijk aan objectiviteit. Maar het toont - zeker in het licht van de presidentiële voorverkiezingen die momenteel in de Verenigde Staten plaatsvinden - wel het belang van persoonlijkheid om kiezers te overtuigen van een beleid.

Wat nu als Kuklicks these op de huidige politieke situatie in Nederland wordt geprojecteerd? Hoe zouden toekomstige historici over de regeerperiode van Balkenende oordelen als zij rekening houden met diens populariteit onder de bevolking? Tijdens zijn ambtstermijn als minister-president, verspreid over vier kabinetten, heeft hij het niet altijd even mak-

kelijk gehad. Zijn weinig doortastende optreden tegen het gekibbel van de LPF-ministers Bomhoff en Heinsbroek, dat leidde tot het ontslag van het kabinet Balkenende I, is scherp bekritiseerd. En het besluit om Nederlandse troepen naar Irak en Afghanistan te sturen, kwam hem, naast een kabinets-crisis, op de hoon van een deel van de bevolking te staan.

Dit, en ander commentaar, is behalve in de traditionele media zoals kranten, tv-journaals en opiniepeilingen, terug te vinden op het internet. Ten tijde van het schrijven van *The Good Ruler* kon Kuklick de ontwikkeling van moderne communicatiemiddelen in het digitale tijdperk niet voorzien. De opkomst van weblogs, internetfora en meer van dergelijke interactieve media betekent dat de mening van 'de gewone man/vrouw' steeds zichtbaarder is geworden. In het haast ondoordringbare digitale woud gevuld met columns, propaganda en scheldkannonade - al dan niet geschreven in SMS-taal en aangevuld met *smilies* - is de populariteit van websites waarop de (anonieme) burger onvrede over de regering en haar beleid kan uiten, opvallend. Een veel gehoorde klacht die in de kritieken aan het adres van Balkenende naar voren komt, is dat het hem aan leiderschapskwaliteiten ontbreekt.

Voor de historicus schijnt dit negatieve commentaar een indicatie van een onsuccesvol minister-presidentschap van Balkenende te geven. Maar kan de stelling van Kuklick zomaar op de Nederlandse politiek worden toegepast? Waar de Amerikanen hun president rechtstreeks kunnen kiezen, wordt de minister-president in Nederland immers vanuit de coalitiepartijen naar voren geschoven en door de koningin benoemd. Zijn positie is daarmee een direct uitvloeisel van de balans tussen democratisch zeggenschap en de koninklijke soevereiniteit zoals die in het Nederlands staatsrecht is vastgelegd. Als voorzitter van de ministerraad is de premier - staatsrechtelijk gezien - dan ook 'slechts' *primus inter pares*, niet dé leider van het Nederlandse volk.

In de algemene beeldvorming stijgt de minister-president echter steeds duidelijker boven de andere ministers uit: hij wordt gezien als de verpersoonlijking van het kabinetsbeleid, wat mooi wordt geïllustreerd in de benaming van het kabinet onder zijn leiding. Ook op internationaal gebied heeft de functie van minister-president een sterke profilering tot vertegenwoordiger van Nederland ondergaan. Als gevolg hiervan is er niet alleen vanuit de bevolking, maar ook vanuit politieke partijen behoefte om de kiezers directe invloed op verkiezing van de minister-president uit te laten oefenen. Bestuurlijke vernieuwing - het stokpaardje van D66 - is

inmiddels ook binnen de VVD en de PvdA een *hot item* geworden.

De roep om leiderschap is alom hoorbaar. In een tijd waarin degene die het hardst schreeuwt, de meeste aandacht lijkt te krijgen, is de gekozen minister-president het sterkste wapen van de democratie. Niet aan de hand van uitlatingen op het internet en in andere media, maar alleen door middel van een landelijke verkiezing kan een helder beeld worden verkregen van de gevoelens die onder de bevolking leven. Een gewogen oordeel op basis van een breed verkiezingsprogramma kan een tegengeluid bieden aan de vertegenwoordigers van een klein deel van het electoraat, die toch zoveel ruimte in het openbaar debat innemen. Laat Kuklicks vertrouwen in het oordeel dat het volk over haar leider vel, een voorbeeld zijn voor de politici die de karavanen van Wilders en Verdonk met argusogen bekijken. Een kandidaat-premier zal zich in zijn verkiezingsprogramma tegenover alle gevoelens die onder de bevolking leven, moeten verantwoorden, en kan zich dus niet verschuilen achter luide *one issue*-retoriek. In dit directe samenspel tussen de politiek en de kiezer, krijgt de bevolking een duidelijke stem en de politiek een goed beeld van de behoeften van de gehele bevolking.

Een verkiezing voor de functie van minister-president geeft Nederland het leiderschap waarnaar het vraagt - en historici een mogelijkheid om het succes ervan te bepalen.